

УДК 356.363

**ФЕНОМЕН ПРОТЕСТАНТСЬКОГО КАПЕЛАНСТВА У ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ НА СХОДІ УКРАЇНИ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ФОНДОВОЇ КОЛЕКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ
УКРАЇНИ)***Аліна Романік*

Національного музею історії України
Україна, 01001, м. Київ, вул. Володимирська, 2
e-mail: romanik.alina@ukr.net

Значну частку релігійної мережі України становлять протестантські громади, що складають третину загальної кількості. Водночас їхня соціальна діяльність і позитивний вплив на суспільство у часи історичних випробувань сьогодення не повністю висвітлені у роботах вітчизняних релігієзнавців та істориків. Соціо-релігійна та місіонерська діяльність у межах діалогічної парадигми протестантів в Україні у пострадянський період є соціально активною й адаптованою, що дозволяє протестантам виходити за рамки «маргінального становища» у суспільстві, але не втрачати власної ідентичності.

Особливого значення набуло капеланське служіння протестантів як новітня форма соціального служіння. Протестантські громади мають цілісне бачення трансформованого суспільства, розуміючи, що ситуацію можна змінити вже сьогодні, й активно намагаються покращити соціальну дійсність як для вірних, так і для суспільства у цілому. Це дозволяє долати певну відчуженість від соціуму, що спостерігалася у минулому та була наслідком антагонізму з ворожим суспільним оточенням. Не відмовляючись від есхатологічного вчення та критичної оцінки сучасності, протестантська релігія робить більший акцент на місіонерській і соціальній діяльності у соціумі заради його позитивної трансформації.

В умовах військової агресії Російської Федерації проти України актуальним стало питання про військове капеланство та статус капеланів. Згідно вчення Церкви Адвентистів сьомого дня, капеланство – це служіння у лікувальних установах, реабілітаційних центрах, дитячих будинках, студентських містечках, військових частинах, навчальних закладах, армії, місцях позбавлення волі, при чому служіння всім потребуючим незалежно від їх політичної спрямованості, релігійної та національної приналежності. Капелан, згідно вчення АСД, допомагає людині прийти до Бога, сприяє розумінню та прийняттю Його волі, сприяє

поверненню людини до плідного життя у суспільстві [18].

Коли на передовій ще не було психологів, а волонтерський рух лише зароджувався, протестанти одними з перших одягнули камуфляжну форму і вже були серед бійців. Їм вдалось створити особливий феномен, поєднавши у собі ролі постачальників, психологів і душпастирів.

Проблематика військового капеланства протестантів привертає увагу ще й тому, що, незважаючи на значну активізацію досліджень історії капеланства в Україні, досі не створено цілісної картини діяльності військових капеланів, адже до літа 2015 року військового капеланства не було закріплене на державному рівні, а також не виділеним залишився феномен протестантської ініціативи з моменту початку АТО.

Метою статті є аналіз феномену протестантського капеланства в умовах АТО (2014-2015), що передбачає вирішення низки завдань: з'ясування умов активізації протестантського руху, виокремлення внеску протестантів у капеланське служіння, демонстрація форм і методів капеланської роботи, виявлення особливостей капеланства у ході бойових дій на Сході України.

Проблеми становлення інституту капеланів неможливо зрозуміти без звернення до специфіки релігійного поля сучасної України, що аналізується у працях С. Здіорука [2]. Безпосередньо тематику ролі релігії в українській армії та силових структурах порушують В. Єленський [4], О. Василець [5]. За роки незалежності України дослідники вивчали досвід душпастирського служіння в Армії УНР, УПА «Поліська Січ», 14-й дивізії СС «Галичина», УПА досліджували А. Боляновський [6], Р. Коханчук [7], С. Здіорук [3], С. Ярмусь [8]. Особливий інтерес у справі розуміння проблематичності введення інституту військового духовенства становить стаття Р. Коханчука з даними відповідного соціологічного дослі-

дження, яке провів Науково-дослідний центр гуманітарних проблем Збройних Сил України [9].

Активізація протестантського руху відбулась під час Революції Гідності, саме у молитовному наметі на Майдані Незалежності з'явилися перші капелани. У період зростання національної свідомості та відповідальності за історичне значення подій, протестанти продемонстрували практичний екуменізм і долучились до християнського єднання в умовах військового втручання в Україну [10].

Протестанти на Сході виявилися однією з найбільш патріотичних соціальних груп та одними із перших у квітні 2014 року вирушили на Схід України з допомогою. Також варто зазначити, що протестантські деномінації знайшли підтримку серед місцевого населення. Адже Донбас завжди був найбільш протестантським регіоном в Україні. Пов'язано це з тим, що промисловий район привернув до себе багато переселенців із всієї території СРСР. У результаті такого змішування народів рівень традиційної православної релігійності тут був нижчий, ніж на решті України. У східних урбанізованих областях у 90-х роках ХХ ст. населення переживало економічну кризу набагато болючіше, ніж в інших регіонах, відповідно через що виявилися більш відкритими для духовних змін.

Перший батальйон військових капеланів був створений влітку 2014 року Русланом Росом, Ігорем Штурмом та Олегом Хоменком. Руслан Рос об'єднав у батальйоні не просто бакалаврів богослов'я, а людей, котрі прагнуть серцем долучитися до спільної справи, а у грудні 2015 р. Міністром була зареєстрована громадська організація «Перший український батальйон військових капеланів». Так, капелан Олександр Пастух (реформаторська церква) перебував з військовими-«кіборгами», що захищали Донецький аеропорт. Він розповідав: «Я бачив, що після наших розмов у бійців піднімався моральний дух. Розумієте, вони знаходяться там у стані напруги й агресії – по них стріляють, вони відбиваються. Це дуже виснажує. Слово Боже дуже сильно «вирівнює» їхній настрій, робить мудрими та виваженими. Наша армія у зоні АТО – на позиціях захисту. Хлопці не хочуть вбивати, але мусять відповідати. Вони лише захищають свою землю, свою Україну» [11].

Оскільки на той час в Українській армії статус капеланів юридично ще не був визначений, то протестантські пастори-капелани перебували там як парамедики, пройшовши від-

повідну підготовку за стандартами НАТО. У зоні АТО перебуває понад 40 військових капеланів ГО «Першого українського батальйону військових капеланів», який хоч і за статутом міжконфесійний, проте переважають там все ж таки представники протестантизму. Ігор Оклик, координатор роботи капеланів батальйону, про масштаби та важливість їхньої роботи стверджує: «Географія нашого служіння починається від Волновахи і закінчується в місті Щастя...» [12]. Капелани батальйону здійснили понад 70 поїздок у зону АТО. Панотці здійснюють свої поїздки по всім гарячим точкам зони Антитерористичної операції. Окрім духовного світогляду, представники батальйону мають тактичну, медичну, військову підготовку. Першу свою поїздку з медичною та гуманітарною допомогою капелани здійснили до міста Щастя, у період гарячих обстрілів. Далі на них чекав і, Донецький аеропорт, і Піски.

Перший український батальйон військових капеланів – міжконфесійна організація, що об'єднала представників різних конфесій (протестанти, православні). Представники батальйону здобувають зараз другу освіту у стінах НПУ ім. Драгоманова – Психотерапія та капеланське служіння. Магістерська програма була створена разом з Християнським навчально-дослідницьким центром «Реаліс» і Центром дослідження релігії при Драгоманова за рівнем магістра та спеціальністю «Релігієзнавство». Попри зацікавленість у підготовці, на навчання поступили фактично тільки протестанти, які хочуть мати легітимні підстави для свого капеланського служіння.

Міжконфесійний батальйон військових капеланів (у 2016 р. перетворений у Корпус військових капеланів) затверджений у травні 2015 р., хоча поїздки у зону АТО здійснює з квітня 2014 р. Почавши службу як волонтери, вони утворили громадські організації та продовжили капеланське служіння. За новими вимогами більшість з них позбавляється права на подібну діяльність, оскільки не всі належать до Всеукраїнської Ради церков і релігійних організацій. Однак протестанти мають свою вагому причину залишатись на передовій. За словами командира Міжконфесійного батальйону військових капеланів Ігоря Штурма (Шуліка), пастирі мають унікальні знання про роботу з найважчими категоріями населення, адже мають досвід реабілітаційних центрів, тюрем, вони працювали з найважливішими людьми.

У функції військових капеланів у зоні АТО на Сході України входять, перш за все, індиві-

дуальні бесіди з військовослужбовцями, проведення занять з християнської етики. Надзвичайно важливою там є роль душпастирів у знятті стресового синдрому й укріпленні морально-психологічного стану військовослужбовців. Пастори, разом з офіцерами соціально-психологічної служби, обов'язково відвідують поранених у військових шпиталях, працюють з ними і як душпастирі, і як психологи. Велику підтримку надають вони і родинам, в яких загинули батько, син чи є поранені. Українська церква також максимально долучилася і до волонтерської допомоги як військовослужбовцям, так і населенню на окупованій території. Основна мета військового капелана в умовах АТО базується на зміцненні морально-психологічного стану військовослужбовців, а також підтримка належного морального та духовного стану, патріотичне виховання [13].

На сьогодні у світі вже накопичено значний досвід успішного поєднання збереження сакральних пам'яток історії та культури та їх використання саме як культових об'єктів, ознайомлення з якими є дуже важливим у контексті патріотичного виховання молоді. Фондова колекція Національного музею історії України постійно поповнюється різноманітними матеріалами про воєнні дії на Сході України. Крім військової форми, уламків зброї та фотодокументів, співробітники комплектують нарукавні емблеми добровольчих батальйонів, які беруть участь у захисті територіальної цілісності України, і також відбувається комплектування матеріалів, що були передані капеланами. До НМІУ були передано 11 шевронів: Першого батальйону військових капеланів, Міжконфесійного батальйону військових капеланів, «Капеланське служіння війську». Шеврони були передані заступником командира Міжконфесійного батальйону Ігорем Скрицьким [14; 15; 16; 17], а також заступником командира Першого батальйону військових капеланів Русланом Росом [18]. Вирізняється нарукавна емблема волинських братів-капеланів «Не міццю, але духом», в основі композиції якої хрест з крилами. Варті уваги також нарукавні емблеми міжнародної організації капеланів «Olive Branch», що в основі мають напис «PRO DEO ET PATRIA» (за Бога і Вітчизну). Речі воїнів, капеланів у музеї виступають як матеріалізована пам'ять про гідне творення держави та відстоювання її суверенітету у сучасних умовах АТО.

У минулому музейні експозиції часто бували «безлюдними» – йшлося про процеси, а не про особи. Особливо це стосувалося історії ре-

лігії. Проте вивчення матеріалів, пов'язаних з діяльністю військових капеланів, базується на людських долях. Донецький аеропорт став символом, що вже вписаний в історію Української держави. До музею також було передано бушлат капелана Міжконфесійного батальйону військових капеланів Андрія Полухіна. Андрій – служителю церкви Євангельських Християн у Дніпровському районі м. Києва. У цьому бушлаті капелан був при обороні Донецького аеропорту 11 січня – 18 січня 2015 р. і там же поранений. На утепленому бушлаті присутня нарукавна емблема капелана, поблизу якої дірка від осколкового поранення. Дані речі яскраво ілюструють капеланський рух в Україні та будуть використані при побудові експозиції, яка буде присвячена подіям АТО. Подібна практика вже існує у музеї боротьби за незалежність у Кракові, де в одному із залів експонуються речі, що пов'язані з діяльністю військових капеланів.

Таким чином, релігійну ситуацію в Україні нині характеризує наявність міжконфесійних і міжцерковних конфліктів, котрі за певних умов можуть набувати форм політичної боротьби й ідеологічних протистоянь, що не лише негативно впливає на морально-психологічний стан військовослужбовців, а й гальмує розвиток державності, позаяк руйнує духовно-культурний стан українського суспільства, моральні засади і національну ментальність. У зв'язку з інтеграцією країн навколо загальноєвропейських цінностей, цей процес в Україні також здійснюється, незважаючи на те, що відхід від посткомуністичного минулого є доволі тривалим, проте незворотним. Необхідність присутності капелана поряд із бійцями у Збройних Силах зростає, тому військове душпастирство у період АТО є досить популярним. Також українська армія не має цілісної доктрини виховної роботи. Відтак, необхідність морально-психологічної та духовної допомоги військовослужбовцям, посилення виховної роботи у військах за умов АТО, очевидна.

До особливостей капеланства протестантів необхідно зарахувати яскраво виражений пацифізм, пов'язаний із релігійним несприйняттям насильства як прояву пристрастей. Саме тому українські адвентисти підкреслюють, що армійський капелан не бере участі у бойових діях, не носить зброю. Виходячи з цього, асоціація капеланського служіння Української Унійної Конференції (УУК) впродовж 2014 року зробила акцент на участі вірних ЦАСД у програмі «Східний янгол», яка створена для

надання допомоги переселенцям і постраждалим від російської військової агресії.

Отже, зростання чисельності волонтерських ініціатив капеланів-добровольців із протестантських церков обумовлюють необхідність систематизації й упорядкування цієї діяльності у Збройних Силах України, а також узгодження дій і вироблення комплексного підходу для врегулювання протестантського капеланського служіння. Проблемою на сьогодні є спільне існування з іншими конфесіями православного напрямку. Причиною є кардинальна різниця у духовній традиції православних і протестантів. До того ж присутні приклади неконструктивних дій деяких протестантських капеланів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Чернушка І. Сучасний стан та основні тенденції розвитку адвентизму в Україні. Дис... канд. філософ. наук: 09.00.11 – релігієзнавство; Житомирський державний університет імені Івана Франка / І. Чернушка. – Житомир, 2016. – 15 с.
2. Здіорук С. Суспільно-релігійні відносини: виклики України XXI століття / С. Здіорук. – К.: Знання України, 2005. – 552 с.
3. Здіорук С. Служба військових капеланів у воєнній організації Української держави: необхідність, можливості та перспективи / С. Здіорук // Збірник праць НІСД. Гуманітарний розвиток. – № 5. – С. 15-19.
4. Еленський В. Духовний супровід у Збройних силах України: дискусії і перспективи / В. Еленський // Людина і світ. – 2001. – № 11-12. – С. 2-8.
5. Василюк О. Релігія і армія: аналіз сучасних взаємовідносин [Електронний ресурс] / О.М. Василюк. – Режим доступу:

http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nrzd/2011_1/37.pdf

6. Боляновський А. Українські військові формування в збройних силах Німеччини (1939-1945). – Л., 2003. – 684 с.
7. Коханчук Р. «З нами Бог! І – Україна!» / Р. Коханчук // Військо України. – 2011. – № 4 [130]. – С. 44-45.
8. Ярмусь С. Збройні Сили і феномен військового капеланства / С. Ярмусь // Армія і духовність: свобода совісті та відродження: матеріали міжнарод. наук.-практ. конф. – К., 1995. – С. 67-74.
9. Коханчук Р. Капелан повинен бути всім для всіх / Руслан Коханчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kapelanstvo.com.ua/>
10. Черенков М. Під час Майдану релігія була миротворцем, а під час війни стала мобілізатором / М. Черенков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/interview/61746/
11. Спогади капелана про бої в Донецькому аеропорту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ru/index/expert_thought/interview/58908/
12. Кухарчук Р. Капеллани українського фронту / Руслан Кухарчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prochurch.info/index.php/news/more/31736>
13. Духовна підтримка бійців АТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://meest-online.com/culture/spirituality/duhovna-pidtrymka-bijtsiv-ato/>
14. Національний музей історії України (далі – НМІУ). – Нагрудні емблеми «КАПЕЛАН», що належали Ігорю Скрицькому. – 2014. – Т-9768.
15. НМІУ. – Нагрудні емблеми «КАПЕЛАН», що належали Ігорю Скрицькому. – 2014. – Т-9769.
16. НМІУ. – Нагрудні емблеми «КАПЕЛАН», що належали Ігорю Скрицькому. – 2014. – Т-9770.
17. НМІУ. – Шеврон «Капеланське служіння війську», що належав Ігорю Скрицькому. – 2014. – Т-9766.
18. НМІУ. – Шеврон нарукавний Батальйону військових капеланів 002 «Бог і Україна», що належав командирі «Першому Українському батальйону військових капеланів Руслану Русу (Бусько). – 2014. – Т-9767.

Романік Аліна Феномен протестантського капеланства у зоні бойових дій на сході України (за матеріалами фондової колекції національного музею історії України)

У статті аналізується місце і роль церкви у військових діях на Сході України у період АТО. Простежуються форми та методи роботи капеланів з військовими. Окреслюється внесок протестантів у капеланську роботу.

Ключові слова: капеланство, капелан, протестанти, нарукавна емблема

Романик Алина Феномен протестантского капелланства в зоне боевых действий на Востоке Украины (на материалах Национального музея истории Украины)

В статье анализируется место и роль церкви в военных действиях на Востоке Украины в период АТО. Прослеживаются формы и методы работы капелланов с военными. Проанализирован вклад протестантов в капелланскую работу.

Ключевые слова: капелланство, капеллан, протестанты, нарукавная эмблема

Romanik Alina The phenomenon of protestant chaplains in a combat zone in the East of Ukraine (based on fund collection the National museum of Ukrainian history)

Article based on fund collection of the National Museum of History of Ukraine. This article analyze the place and role of the church in war in the East of Ukraine during the ATO. It also traces the forms and methods of the chaplains' work with the soldiers. It defines the contribution of every Christian denomination in to chaplain's work. Defined forms and methods of Protestant chaplains. It analyzed military chaplains materials from the collection of the National Museum of History of Ukraine. This article covered the story of the first battalion of military chaplains, interfaith battalion of military chaplains. Pastors communicate with military personnel who serve at checkpoints, pray together. Today, no institution of military chaplains, not allowing in full force to support the troops. Discuss the confessional pastoral care in terms of fighting in eastern Ukraine is extremely important.

The article reviews the prospects of military chaplains in the armed forces of Ukraine. Analyzed the service operation of military chaplains on providing moral and psychological training of soldiers.

Keywords: chaplaincy, chaplain, protestants, shoulder emblems

Рецензенти:

Тригуб О.П., д.і.н., професор

Шитюк М.М., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 21.11.2016 р.

ШЕВРОНИ КАПЕЛАНІВ

Шеврони з колекції Національного музею історії України (м. Київ)

Фото 1. Сектор «М»: бійці подарували капеланам бліндаж.

Фото 2. с. Трьохізбенка: хлібопреломлення-причастя.